

DOI: 10.11649/sfps.2015.011

Dorota Paśko-Koneczeniak
(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Interferencje składniowe w gwarach wyspowych (na przykładzie rosyjskiej gwary starobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii)¹

Interferencje w gwarach wyspowych są zjawiskiem powszechnym, wynikającym zazwyczaj z dwujęzyczności nosicieli gwary. Wyspowość gwary sprzyja rozwojowi i częstotliwości procesu interferencji na wszystkich poziomach języka, szczególnie na poziomie fonologicznym, fonetycznym, leksykalnym, składniowym i frazeologicznym. Najbardziej odporny na zmiany w kontaktach bilingwistycznych jest system morfologiczny języka (por. Warchoń, 1989, s. 4). Stefan Warchoń zaznacza, że „proces przenikania określonych elementów z jednego języka do drugiego, czyli z systemu A do systemu B, jak też na odwrót, jest procesem długotrwałym

---

¹ Publikacja powstała w ramach realizacji projektu pt. „Dokumentacja rosyjskiej gwary starobrzędowców w północno-wschodniej Polsce – internetowa baza danych” finansowanego ze środków NCN na mocy DEC-2011/01/B/HS2/00505.

i wyjątkowo złożonym, wielostronnie skomplikowanym” (Warchoł, 1989, s. 1). Jerzy Obara traktuje interferencję językową jako

zjawisko „totalnego” (...) wpływu jednego języka na drugi, który to wpływ objawia się przenikaniem z jednego z tych języków do drugiego tych wszystkich jego cech, właściwości fonetycznych, reguł gramatycznych, gotowych jednostek językowych, ale również i sposobów ich tworzenia bądź też łączenia ich w jednostki „wyższego rzędu” niż leksemy (a więc frazeologizmy, konstrukcje składniowe) itp., które w tym drugim języku nie występują (Obara, 1989, s. 188).

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie polskich interferencji składniowych w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców i analogicznych rosyjskich interferencji w polskiej gwarze wierszynian.

W przypadku badanych gwar² – rosyjskiej gwary staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny – mamy do czynienia z kontaktem językowym między językami blisko pokrewnymi, bo słowiańskimi (por. Paško-Konecniak, 2011b, s. 43; Zielińska, 1994, s. 18). Procesy przenikania leksemów i konstrukcji w gwarach wierszynian i staroobrzędowców z języków otoczenia są niewątpliwie krótsze niż w kontaktach języków mniej spokrewnionych lub genetycznie odległych (por. Warchoł, 1989, s. 3). Badane gwary będąc w izolacji od swych języków macierzystych znajdują się w obcym otoczeniu językowym, co stanowi o ich wyspowości. Iryda Grek-Pabisowa jako gwarę wyspową traktuje „gwarę pozostającą w otoczeniu innego języka, niemającą terytorialnego kontaktu ze swym językiem ogólnonarodowym” (Grek-Pabisowa, 1983, s. 8).

Staroobrzędowcy w regionie suwalsko-sejneńskim osiedlili się już w drugiej połowie XVII wieku, natomiast wsie Gabowe Grądy i Bór w powiecie

---

² W roku 1999 zostały podjęte badania nad gwarą staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim przez studentów i doktorantów z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierownictwem prof. Stefana Grzybowskiiego. Materiał badawczy w postaci nagrań na dyktafony cyfrowe, obserwacji językowych i ankiet socjolingwistycznych zbierany był w latach 1999–2011. Zgromadzono około 350 godzin nagrań rosyjskiej gwary. Tematy wywiadów dotyczyły życia codziennego, wydarzeń wojennych, religii, tradycji i obyczajowości staroobrzędowców; miały one charakter swobodnej rozmowy z informatorem.

Badania nad polską gwarą mieszkańców Wierszyny na Syberii zostały zainicjowane przez studentów i doktorantów z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika na przełomie lipca i sierpnia 2008 roku. Kolejna ekspedycja miała miejsce w sierpniu 2011 roku. Łącznie zgromadzono około 53 godzin nagrań na dyktafonach cyfrowych, wywiady najczęściej dotyczyły życia codziennego, tradycji, historii i pracy.

augustowskim powstały po roku 1865 (Grek-Pabisowa, 1998/1999, s. 20; Paško-Konecniak, 2012, s. 42). W okresie późniejszym staroobrzędowcy osiedlali się również na Mazurach (Paško-Konecniak, 2011b, s. 26). Są oni społecznością dwujęzyczną, w zależności od sytuacji komunikacyjnej i oczekiwań odbiorcy posługują się rosyjską gwara lub językiem polskim (por. Głuszkowski, 2011a; Paško-Konecniak, 2011b, ss. 43–45). Ich rosyjska gwara znajduje się w otoczeniu polszczyzny ogólnej i gwar suwalsko-sejneńskich. Gwara staroobrzędowców mieszkających w Polsce należy do grupy zachodniej środkowowielkoruskich gwar akających, tzw. grupy pskowskiej (Grek-Pabisowa, 1968, s. 167; Paško-Konecniak, 2011b, ss. 29–30). Oderwanie od macierzystej ojczyzny językowej i izolacja sprzyjają zachowaniu wielu starych cech gwarowych (Głuszkowski, 2010, s. 157; Grek-Pabisowa, 1983/1999, s. 74), m.in. silnego jakania (*jon, jan'a*)³, stopnia wyższego przymiotników z sufiksem *-oś* (*ślad'ośe, l'ag'ośe*), wspólnej formy narzędnika i miejscownika przymiotników i zaimków o akcentowanej końcówce *-ym, -im* (*v maład'ym, s maład'ym*), zastępowania końcówki narzędnika liczby mnogiej przez końcówkę celownika liczby mnogiej rzeczowników (*za dam'am*), występowania imiesłowów przysłówkowych w funkcji orzeczenia (por. Głuszkowski, 2010; Paško-Konecniak, 2011b, ss. 30–32). Gwara nasyciona jest licznymi zapożyczeniami z języka polskiego pochodzącymi ze wszystkich kręgów tematycznych, np. *b'avicca* 'bawić się' – ros. 'играть', *l'ad'ufka* 'lodówka' – ros. 'холодильник', *v'ybudavać* 'wybudować' – ros. 'построить', *patstav'ufka* 'podstawówka' – ros. 'начальная школа', *zavad'ufka* 'zawodówka' – ros. 'профессиональная школа', *atk'użać* 'odkurzacz' – ros. 'пылесос', *atkuż'ać* 'odkurzać' – ros. 'пылесосить', *atpačyv'ać* 'odprocywać' – ros. 'отдыхать', *f'ajnyj* 'fajny' – ros. 'отличный', *kam'or'nik* 'komornik' – ros. 'судебный исполнитель', *kalaf'or* 'kalafior' – ros. 'цветная капуста', *pryśń'ic* 'prysznic' – ros. 'душ', *rapt'ovna* 'raptownie' – ros. 'внезапно', *pšyj'emnyj* 'przyjemny' – ros. 'приятный', *r'ep'ak* 'rzepak' – ros. 'рапс', *r'olnyj* 'rolny' – ros. 'сельскохозяйственный', *wak'acji* 'wakacje' – ros. 'каникулы', *zacař'anyj* 'zacofany' – ros. 'отсталый' itd. (zob. Paško-Konecniak, 2011b, ss. 131–184). Oprócz zapożyczeń z języka polskiego w gwarze funkcjonują również kalki (*na kr'uta* 'na twardo o jajku' – ros. 'вкрутую', *dakud'a* 'dokąd' – ros. 'куда', *p'er'edvaj'emnyj* 'przedwojenny' – ros. 'довоенный', *pr'ekl'inać* 'przeklinać' – ros. 'проклинать', *spanr'av'icca* 'spodobać się' – ros. 'понравиться') i hybrydy językowe (*kvarč'era* – 'kwatery' + 'квартира',

³ Przykłady wyrazów gwarowych zostały zapisane w uproszczonej transkrypcji fonetycznej.

ńemavl'eńec – ‘niemowlę’ + ‘младенец’, *gałub'¹atník* – ‘gołębник’ + ‘голубятня’, *pasarv'lać* – ‘pozrywać’ + ‘сорвать’, *baćkav'izna* – ‘ojcowizna’ + ‘батька’).

Wierszyna to polska wieś na Syberii licząca około 400 mieszkańców, znajdująca się w odległości około 130 km od Irkucka (Głuszkowski, 2011b, s. 13; Paško-Konecniak, 2011a, s. 29). Wieś została założona w wyniku dobrowolnego i planowanego osiedlenia się ochotników z obszaru Zagłębia i Małopolski, czyli dawnego zaboru rosyjskiego (Nowicka & Głowacka-Grajper, 2003b, s. 10). Według Ewy Nowickiej Wierszyna „wyspa słowiańska na morzu niesłowiańskim (buriackim) zmieniła się w wyspę zachodniosłowiańską na oceanie innej, wschodniej (rosyjskiej) Słowiańszczyzny” (Nowicka, 2013, s. 13). Polacy w Wierszynie żyli w izolacji przestrzennej i społeczno-kulturowej (Nowicka & Głowacka-Grajper, 2003a, s. 56). Odległości na Syberii pomiędzy poszczególnymi wsiami są spore, a komunikacja jest wciąż trudna, stąd też izolacja przestrzenna. Napływ obcych etnicznie osób do Wierszyny zaczął się w latach czterdziestych. Jako obcych traktowano Rosjan i Buriatów, z tym że Rosjanie byli tzw. obcymi bliższymi w sensie psychologicznym (Nowicka & Głowacka-Grajper, 2003a, s. 56; Paško, 2009, s. 22). Mieszkańcy Wierszyny w zasadzie od samego początku są społecznością dwujęzyczną i na co dzień używają dwóch kodów językowych: polskiego i rosyjskiego (Пасько, 2011, s. 80). Gwara wierszynian już dziś nie jest typową gwarą wyspową ze względu na swój kontakt z językiem ogólnopolskim, poprzez częste wycieczki Polaków do Wierszyny i studia niektórych jej mieszkańców w Polsce. Na co dzień mieszkańcy Wierszyny posługują się gwarą małopolsko-śląsko-mazowiecko-podlaską (Decyk, 1995, s. 21). Wariant polszczyzny, którym na początku XX wieku posługiwali się mieszkańcy Wierszyny, nie był językiem literackim, „ale stanowił mieszaninę gwar z okolic Dąbrowy Górniczej, Zawiercia, Błędowa, Zagórza, Piotrkowa Trybunalskiego, Kielc i innych miejscowości” (Głuszkowski, 2011b, s. 15; por. Ananiewa, 2007, ss. 26–29). Z analizy wypowiedzi informatorów wynika, że w języku mieszkańców Wierszyny zachowało się wiele starych cech gwarowych, np. podwyższenie artykulacji ścieśnionego *ǎ* zarówno etymologicznego, jak i utworzonego na drodze analogii, np. *o* < *ǎ* – *nos* < *nas*, *vom* < *vam*, *tś'ymo* < *tś'yma*; tendencja *ǎ* do przejścia w *o* szczególnie przed *j*, np. *noj'lepšy*; utrata nosowości, np. *v'¹inkše*; mazurzenie, np. *troš'ecke*; przejście grupy *kt* w *xt*, np. *xto* < *kto* (Głuszkowski, 2011b, ss. 15–16; por. Decyk, 1995, ss. 23–26; Umińska, 2013, ss. 34–36; Гольцекер, 1989, ss. 142–143; Пасько, 2011, ss. 76–77). Jak zauważa Agnieszka Umińska, „słownictwo gwarowe, które wywodzi się z polskich gwar południowych, prezentuje się w Wierszynie bogato. Mimo wieloletniej bliskości i oddziaływania języka rosyjskiego polskie leksemy w większości nie uległy przeobrażeniom i trwają w żywej mowie” (Umińska, 2013, s. 37).

Jednakże gwara ta ulega wpływowi języka rosyjskiego na poziomie leksykalnym i składniowym. Polszczyzna jest stopniowo wypierana z poszczególnych kręgów tematycznych, a zapożyczane są najczęściej wyrazy nazywające obce realia, rzeczy, instytucje (por. Decyk, 1997, s. 118; Paško-Koneczniak, 2011a, ss. 31–32), np. *stak¹an* ‘szklanka’ – ros. ‘стакан’, *umy¹al¹n¹ik* ‘umywalka’ – ros. ‘умывальник’, *smorod¹yn¹e* ‘porzeczeki’ – ros. ‘смородина’, *p¹syj¹ac¹eln¹ica* ‘przyjaciółka’ – ros. ‘приятельница’, *kr¹uša* ‘dach’ – ros. ‘крыша’, *pl¹otn¹ik* ‘cieśla’ – ros. ‘плотник’, *portn¹ixa* ‘krawcowa’ – ros. ‘портниха’, *l¹ic¹o* ‘twarz’ – ros. ‘лицо’, *gr¹adusn¹ik* ‘termometr’ – ros. ‘градусник’, *magaz¹in* ‘sklep’ – ros. ‘магазин’, *m¹essa* ‘msza’ – ros. ‘месса’, *zak¹użyc¹* ‘zapalić papierosa’ – ros. ‘закурить’ (Paško-Koneczniak, 2011a, ss. 31–32; 2012, s. 44; por. Гольцекер, 1989, ss. 144–147).

W obydwu badanych gwarach funkcjonują kalki składniowe, czyli takie jednostki językowe, które odbijają w języku B jakąś właściwość języka A w zakresie powiązań syntaktycznych między wyrazami (Obara, 1989, s. 194). W gwarach staroobrzędowców i mieszkańców Wierszyny w przypadku interferencji składniowych możemy zauważyć kalkowanie wielu struktur, np. zmiany w zakresie związku rządu; wyrażanie wieku; konstrukcje z liczebnikami głównymi „dwa”, „trzy”, „cztery”; wyrażanie orzeczenia imiennego; wyrażanie relacji czasowej oznaczającej częstotliwość i powtarzalność.

Zmiany w zakresie związku rządu – odmienna rekcja czasownika i przyimka

a) W gwarze staroobrzędowców⁴:

p¹olzavacca + s + dopełniacz ‘korzystać (z czego?)’, *p¹olzavajemśa s t¹ex¹nik¹i* (pod wpływem języka polskiego czasownik łączy się ze składnikiem *s + dopełniacz*, por. ros. *пользоваться – чем?* łączy się z narzędnikiem);

r¹adavacca + s + dopełniacz ‘radować się, cieszyć się (z czego?)’, *r¹adavacca s j¹etaj rab¹oty*; (pod wpływem języka polskiego czasownik łączy się ze składnikiem *s + dopełniacz*, por. ros. *радоваться – чему?* łączy się z celownikiem);

śm¹ej¹acca + s + dopełniacz ‘śmiać się (z kogo?)’, *śm¹ej¹ucca s n¹as f¹se; ty śm¹ej¹alaś s r¹uskava jazyk¹a*; (pod wpływem języka polskiego czasownik łączy się ze składnikiem *s + dopełniacz*, por. ros. *смеяться – над чем?* łączy się z narzędnikiem);

⁴ Zaprezentowane przykłady pochodzą z monografii *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie* (Paško-Koneczniak, 2011b, ss. 115–117).

- żdać + na + biernik** ‘czekać (na co?)’, *żdać na kvać'eru*; (pod wpływem języka polskiego czasownik łączy się ze składnikiem *na* + biernik (rzeczownik nieżywy), por. ros. *ждать* – *чего?* łączy się z dopełniaczem bez przyimka);
- ščyt'ać + za + biernik** ‘uważać (za co?)’, *n'ašu v'eru ščyt'ajut za n'išto*; (pod wpływem języka polskiego czasownik łączy się ze składnikiem *za* + biernik, por. ros. *считать* – *чем?* łączy się z narzędnikiem).

b) W gwarze mieszkańców Wierszyny:

- uczyć + biernik** ‘uczyć (czego?)’, *uczyłam język polski sama* (Decyk, 1997, s. 117) (pod wpływem języka rosyjskiego łączy się z biernikiem, a nie z dopełniaczem, por. ros. *учить* – *что?*);
- robić + narzędnik** ‘pracować (jako kto?)’, *robi kierowcą* (pod wpływem języka rosyjskiego *работать* łączy się z narzędnikiem, por. ros. *работать* – *кем?*);
- zrobić + po + celownik** ‘zrobić coś (z jakiej przyczyny?, z jakiego powodu?)’, *po swojej przyczynie to zrobili* (pod wpływem języka rosyjskiego łączy się ze składnikiem *po* + celownik, por. ros. *по какой причине?*);
- zapytać + u + biernik** ‘zapytać (kogo?)’, *Una była się u mnie zapytać* (pod wpływem języka rosyjskiego łączy się ze składnikiem *u* + biernik, por. ros. *спрашивать*, *спросить* – *у кого?*);
- być podobnym + na + biernik** ‘być podobnym (do kogo?)’, *na Romka podobny* (pod wpływem języka rosyjskiego łączy się ze składnikiem *na* + biernik, por. ros. *похожий* (*похож*) – *на кого?*);
- pisać + celownik + biernik** ‘pisać (co? do kogo?)’, *Irina mu pisze pisma* (pod wpływem języka rosyjskiego łączy się z celownikiem, por. ros. *писать* – *кому?*).

Interesujące jest również wyrażenie *na pracę* będące kalką rosyjskiego wyrażenia *на работы* zamiast *do pracy* (*Teraz u was w Polsce to na pracę wyjeżdżają*). Warto również zwrócić uwagę na sposób określania godzin, tzn. pod wpływem rosyjskiej konstrukcji *в каком часу? в x часов* funkcjonują kalki, np. *spotykamy się w siedem godzin* (pol. o siódmej); *Napole banie w sześć*; *Spać nie idzie, jak muzyka grzmi do trzech, do czterech nocy*.

Konstrukcje związane z wyrażaniem wieku

a) W gwarze staroobrzędowców konstrukcją używaną dla określenia wieku jest konstrukcja *m'aju x l'et*, która jest kalką polskiej konstrukcji *mam x lat*, np. *ćep'er s'orak l'et m'ajet, šěžžeš'at čat'yr'e g'oda m'aju* (Paško, 2008, s. 435; Paško-Konecniak, 2011b, s. 121). Konstrukcja z formą celownika pojawia się bardzo rzadko nawet wśród przedstawicieli najstarszego pokolenia staroobrzędowców.

b) W gwarze mieszkańców Wierszyny obserwujemy sytuację odwrotną, tzn. dla określenia wieku pod wpływem języka rosyjskiego używana jest konstrukcja *celownik + x lat*, np. *Jemu ile było lat; jeden ma osiemnaście, drugiemu szesnaście lat*.

Konstrukcje z liczebnikami głównymi „dwa”, „trzy” i „cztery”

a) W gwarze staroobrzędowców zauważa się używanie przy liczebnikach „dwa”, „trzy” i „cztery” rzeczowników męskoosobowych i żywotnych w formie mianownika liczby mnogiej, np. *tr'i muzyk'i, dva star'ik'i, tr'i mušč'yny, tr'i sał'daty, dva dñi, tr'i dñi, čatyr'i xłopy, tr'i s'lyny*. Mamy tu do czynienia raczej z wpływem języka polskiego niż białoruskiego, ponieważ Iryda Grek-Pabisowa notowała tego typu przykłady w trakcie swoich badań pięćdziesiąt lat temu w ośrodku białostockim tylko u młodzieży uczęszczającej do szkoły polskiej i na Mazurach (Grek-Pabisowa, 1968, s. 134). Stąd też wysunęła wniosek, że cecha ta nie została przeniesiona z terenów macierzystych, lecz została nabyta już po osiedleniu się w Polsce, przy czym na Mazurach wcześniej ze względu na polskie otoczenie językowe i całkowity brak kontaktu z językiem rosyjskim poza własnym środowiskiem od kilkudziesięciu lat. Obecnie cecha ta pojawia się w wypowiedziach informatorów, ale nie jest cechą powszechną.

b) Z kolei w gwarze mieszkańców Wierszyny obserwujemy zjawisko odwrotne, tzn. z formami liczebników głównych „dwa”, „trzy” i „cztery” większość rzeczowników męskoosobowych i żywotnych przybiera formę dopełniacza liczby pojedynczej (a nie mianownika lub dopełniacza liczby mnogiej), np. *na wojnie dwa brata ojca pog¹ibło; ja dwa raza byłam w Polsce*.

Wyrażanie orzeczenia imiennego

a) Warto zauważyć, że w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców pod wpływem języka polskiego orzeczenie imienne w czasie teraźniejszym jest wyrażane przez obydwa składniki, czyli łącznik *j'eśca* lub *jeść* oraz część imienną (Paško, 2008, ss. 433–434; Paško-Konecniak, 2011b, ss. 117–118). „Część imienna jest wyrażana formą mianownika lub narzędnika. Podtrzymaniu części imiennej w formie narzędnika, występującej już na terenach macierzystych staroobrzędowców, dziś

na pewno sprzyja język polski” (Paško-Konecniak, 2011b, s. 118), np. *an¹a j'ešća stuž'entkaj i studj'ujet v Suv'alkax; on ješć š¹of'eram; v¹er'u, što on ješć pam'ošnik*.

b) W przypadku polskiej gwary mieszkańców Wierszyny niekiedy mamy do czynienia z konstrukcją odwrotną, tzn. w czasie teraźniejszym pojawia się orzeczenie imienne składające się z łącznika zerowego i części imiennej, np. *Dwanaście bl¹ut tam; Una do tych dzieci jakoś tako zimno*.

Wyrażanie powtarzalności i częstotliwości

a) W gwarze staroobrzędowców w celu oznaczenia regularnego powtarzania się czynności funkcjonuje konstrukcja typu: *što* + biernik rzeczownika (Paško, 2008, s. 436; Paško-Konecniak, 2011b, s. 119; Жибовский, 2011, s. 51). W języku rosyjskim składniki oznaczające powtarzalność i częstotliwość wyrażane są przez konstrukcję składającą się z biernika rzeczowników z wyrazem *каждый*. Konstrukcja ta odpowiada analogicznej konstrukcji w języku polskim *co* + mianownik (niekiedy biernik lub dopełniacz) (Bogusławski & Karolak, 1970, s. 296). Polska konstrukcja została zaadaptowana do gwary i funkcjonuje w postaci *što* + biernik, np. *što niež¹el'u* (pol. ‘co tydzień’, ros. ‘каждую неделю’), *što sub¹otu* (pol. ‘co sobotę’, ros. ‘каждую субботу’), *što got* (pol. ‘co roku’, ros. ‘каждый год’) (Paško-Konecniak, 2011b, s. 119).

b) Z kolei mieszkańcy Wierszyny pod wpływem języka rosyjskiego dla oznaczenia powtarzalności i częstotliwości kalkują konstrukcję rosyjską, np. *k¹aždy v¹ecur* (pol. ‘co wieczór’, ros. ‘каждый вечер’), *k¹ažde r¹ano* (pol. ‘co rano’, ros. ‘каждое утро’), *k¹aždy rok* (pol. ‘co roku’, ros. ‘каждый год’), *každy dzień przychodzi* (pol. ‘codziennie’, ros. ‘каждый день’) (por. Paško-Konecniak, 2011a, s. 33; Пасько, 2011, s. 78).

W omawianych słowiańskich gwarach wyspowych będących w słowiańskim otoczeniu językowym można zaobserwować analogiczne transformacje syntaktyczne wynikające oczywiście z interferencji. Z rodzimego materiału językowego tworzone są konstrukcje według wzoru obcego. Przyczynia się to do wzbogacenia zasobu leksykalnego gwary nie o nowe leksemy, ale o nowe konstrukcje, wskazuje na dynamikę zmian w gwarze. Analiza wybranych cech językowych ukazała występowanie analogicznych procesów interferencyjnych w badanych gwarach.

Bibliografia

- Ananiewa, N. (2007). O polskich gwarach na Syberii: projekt badawczy. *Acta Baltico-Slavica*, 37, 25–32.
- Bogusławski, A. & Karolak, S. (1970). *Gramatyka rosyjska w ujęciu funkcjonalnym*. Warszawa: „Wiedza Powszechna”.
- Decyk, W. (1995). Próba opisu polskiej gwary we wsi Wierszyna. *Poradnik Językowy*, 8, 20–31.
- Decyk, W. (1997). Uwagi o języku społeczności polskiej w Rosji. W S. Dubisz (Red.), *Język polski poza granicami kraju* (ss. 109–123). Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.
- Głuszkowski, M. (2010). Zachowane cechy dialektalne oraz wpływy polskie w rosyjskiej gwarze przedstawiciela starszego pokolenia starobrzędowców regionu augustowskiego. *Acta Baltico-Slavica*, 34, 157–167.
- Głuszkowski, M. (2011a). *Socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania dwujęzyczności starobrzędowców regionu suwalsko-augustowskiego*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Głuszkowski, M. (2011b). Zmiany sytuacji językowej w Wierszynie koło Irkucka w warunkach dwujęzyczności polsko-rosyjskiej. *Acta Baltico-Slavica*, 35, 13–27.
- Grek-Pabisowa, I. (1968). *Rosyjska gwara starowierców w województwach olsztyńskim i białostockim*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Grek-Pabisowa, I. (1983). *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej starobrzędowców mieszkających w Polsce: rozwój i stan dzisiejszy*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Grek-Pabisowa, I. (1983/1999). Próba określenia wspólnych cech rozwoju gwar rosyjskich w otoczeniu obcojęzycznym. W I. Grek-Pabisowa, *Starobrzędowcy: szkice z historii, języka, obyczajów* (ss. 69–79). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Grek-Pabisowa, I. (1998/1999). Światowe migracje starobrzędowców (od wieku siedemnastego do czasów współczesnych). W I. Grek-Pabisowa, *Starobrzędowcy: szkice z historii, języka, obyczajów* (ss. 13–32). Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Nowicka, E. (2013). Wierszyna, czyli z morza na ocean. W E. Nowicka & M. Głuszkowski (Red.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (ss. 13–26). Toruń: Eikon Studio.
- Nowicka, E. & Głowacka-Grajper, M. (2003a). Polskość zastygła: spojrzenie antropologa na Wierszynę. W E. Nowicka & T. Głowacka-Grajper (Red.), *Wierszyna z bliska i z oddali* (ss. 33–70). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Nowicka, E. & Głowacka-Grajper, M. (2003b). Wprowadzenie. Wierszyna jako pole badań. W E. Nowicka & T. Głowacka-Grajper (Red.), *Wierszyna z bliska i z oddali* (ss. 9–12). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Obara, J. (1989). Kalki jako jeden z przejawów interferencji językowej. W S. Warchoł (Red.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (ss. 185–210). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Slawistyczne, 4).
- Paško, D. (2008). Kilka uwag o wpływie języka polskiego na składnię rosyjskiej gwary starobrzędowców z Gabowych Grądów i Boru. W K. Pietrzycka-Bohosiewicz, A. Wawrzyńczak & B. Gołąbek (Red.), *Słowianie w Europie: historia, kultura, język* (T. 3, ss. 431–438). Kraków: Collegium Columbinum.

- Paško, D. (2009). O kalkach słowotwórczych w polszczyźnie mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Slavia Meridionalis*, 9, 21–28.
- Paško-Konecniak, D. (2011a). Wpływ języka rosyjskiego na zasób leksykalny polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Acta Baltico-Slavica*, 35, 29–36.
- Paško-Konecniak, D. (2011b). *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Paško-Konecniak, D. (2012). Osobliwości funkcjonowania gwar wyspowych (na marginesie badań rosyjskiej gwary staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Acta Baltico-Slavica*, 36, 41–49.
- Umińska, A. (2013). Polskie cechy fonetyczne i leksykalne w gwarze wsi Wierszyna (Syberia Wschodnia). W E. Nowicka & M. Głuszkowski (Red.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (ss. 27–42). Toruń: Eikon Studio.
- Warchoń, S. (1989). Interferencje językowe jako zjawiska systemowe. W S. Warchoń (Red.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (ss. 1–54). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Sławistyczne, 4).
- Zielińska, A. (1994). *Wielojęzyczność staroobrzędowców mieszkających w Polsce*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Гжибовский, С. (2011). Русский островной говор в польском языковом окружении. W С. Гжибовский, В. А. Хорев & М. Волос (Red.), *Русско-польские языковые, литературные и культурные контакты* (ss. 45–59). Москва: Квадрига.
- Гольцекер, Ю. П. (1989). Из наблюдений над особенностями польского говора села Вершина в Сибири. W S. Warchoń (Red.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (ss. 133–147). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Sławistyczne, 4).
- Пасько, Д. (2011). Польский островной говор жителей дер. Вершина в Сибири. W С. Гжибовский, В. А. Хорев & М. Волос (Red.), *Русско-польские языковые, литературные и культурные контакты* (ss. 72–80). Москва: Квадрига.

Bibliography (Transliteration)

- Ananiewa, N. (2007). O polskich gwarach na Syberii: projekt badawczy. *Acta Baltico-Slavica*, 37, 25–32.
- Bogusławski, A. & Karolak, S. (1970). *Gramatyka rosyjska w ujęciu funkcjonalnym*. Warszawa: „Wiedza Powszechna”.
- Decyk, W. (1995). Próba opisu polskiej gwary we wsi Wierszyna. *Poradnik Językowy*, 8, 20–31.
- Decyk, W. (1997). Uwagi o języku społeczności polskiej w Rosji. In S. Dubisz (Ed.), *Język polski poza granicami kraju* (pp. 109–123). Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.
- Głuszkowski, M. (2010). Zachowane cechy dialektalne oraz wpływy polskie w rosyjskiej gwarze przedstawiciela starszego pokolenia staroobrzędowców regionu augustowskiego. *Acta Baltico-Slavica*, 34, 157–167.
- Głuszkowski, M. (2011a). *Socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania dwujęzyczności staroobrzędowców regionu suwalsko-augustowskiego*. Toruń: Wydawnictwo UMK.

- Głuszkowski, M. (2011b). Zmiany sytuacji językowej w Wierszynie koło Irkucka w warunkach dwujęzyczności polsko-rosyjskiej. *Acta Baltico-Slavica*, 35, 13–27.
- Gol'tseker, I. P. (1989). Iz nabliudeniï nad osobennostiami pol'skogo govora sela Vershina v Sibiri. In S. Warchoł (Ed.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (pp. 133–147). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Sławistyczne, 4).
- Grek-Pabisowa, I. (1968). *Rosyjska gwara starowierców w województwach olsztyńskim i białostockim*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Grek-Pabisowa, I. (1983). *Słownictwo rosyjskiej wyspy gwarowej staroobrzędowców mieszkających w Polsce: rozwój i stan dzisiejszy*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Grek-Pabisowa, I. (1983/1999). Próba określenia wspólnych cech rozwoju gwar rosyjskich w otoczeniu obcojęzycznym. In I. Grek-Pabisowa, *Staroobrzędowcy: szkice z historii, języka, obyczajów* (pp. 69–79). Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Grek-Pabisowa, I. (1998/1999). Światowe migracje staroobrzędowców (od wieku siedemnastego do czasów współczesnych). In I. Grek-Pabisowa, *Staroobrzędowcy: szkice z historii, języka, obyczajów* (pp. 13–32). Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Gzhibovskii, S. (2011). Russkiiï ostrovnoiï govor v pol'skom iazykovom okruženii. In S. Gzhibovskii, V. A. Khorev & M. Volos (Eds.), *Russko-pol'skie iazykovye, literaturnye i kul'turnye kontakty* (pp. 45–59). Moskwa: Kvadriga.
- Nowicka, E. (2013). Wierszyna, czyli z morza na ocean. In E. Nowicka & M. Głuszkowski (Eds.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (pp. 13–26). Toruń: Eikon Studio.
- Nowicka, E. & Głowacka-Grajper, M. (2003a). Polskość zastygła: spojrzenie antropologa na Wierszynę. In E. Nowicka & T. Głowacka-Grajper (Eds.), *Wierszyna z bliska i z oddali* (pp. 33–70). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Nowicka, E. & Głowacka-Grajper, M. (2003b). Wprowadzenie. Wierszyna jako pole badań. In E. Nowicka & T. Głowacka-Grajper (Eds.), *Wierszyna z bliska i z oddali* (pp. 9–12). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Obara, J. (1989). Kalki jako jeden z przejawów interferencji językowej. In S. Warchoł (Ed.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (pp. 185–210). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Sławistyczne, 4).
- Pas'ko, D. (2011). Pol'skiiï ostrovnoiï govor zhitelei der. Vershina v Sibiri. In S. Gzhibovskii, V. A. Khorev & M. Volos (Eds.), *Russko-pol'skie iazykovye, literaturnye i kul'turnye kontakty* (pp. 72–80). Moskwa: Kvadriga.
- Paško, D. (2008). Kilka uwag o wpływie języka polskiego na składnię rosyjskiej gwary staroobrzędowców z Gabowych Grądów i Boru. In K. Pietrzycka-Bohosiewicz, A. Wawrzyńczak & B. Gołąbek (Eds.), *Słowianie w Europie: historia, kultura, język* (Vol. 3, pp. 431–438). Kraków: Collegium Columbinum.
- Paško, D. (2009). O kalkach słowotwórczych w polszczyźnie mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Slavia Meridionalis*, 9, 21–28.
- Paško-Konecniak, D. (2011a). Wpływ języka rosyjskiego na zasób leksykalny polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii. *Acta Baltico-Slavica*, 35, 29–36.
- Paško-Konecniak, D. (2011b). *Wpływ polszczyzny na zasób leksykalny rosyjskiej gwary staroobrzędowców na Suwalszczyźnie*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

- Paško-Konecniak, D. (2012). Osobliwości funkcjonowania gwar wyspowych (na marginesie badań rosyjskiej gwary staroobrzędowców w ośrodku suwalsko-augustowskim i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii). *Acta Baltico-Slavica*, 36, 41–49.
- Umińska, A. (2013). Polskie cechy fonetyczne i leksykalne w gwarze wsi Wierszyna (Syberia Wschodnia). In E. Nowicka & M. Głuszkowski (Eds.), *Słowiańskie wyspy językowe i kulturowe* (pp. 27–42). Toruń: Eikon Studio.
- Warchoń, S. (1989). Interferencje językowe jako zjawiska systemowe. In S. Warchoń (Ed.), *Interferencje językowe na różnych obszarach Słowiańszczyzny* (pp. 1–54). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. (Rozprawy Sławistyczne, 4).
- Zielińska, A. (1994). *Wielojęzyczność staroobrzędowców mieszkających w Polsce*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.

Syntactic interferences in isolated dialects (on the basis of the Russian dialect of the Suwałki- -Augustów region Old Believers and the Polish dialect of the inhabitants of Vershina in Siberia)

Summary

The aim of the article is to discuss Polish syntactic interferences in the Russian dialect used by the Old Believers and analogous Russian interferences in the Polish dialect of the inhabitants of Vershina. The dialects of the Old Believers living in the Suwałki-Augustów region and the inhabitants of Vershina are of isolated character and are subject to the interferences caused by the languages surrounding them, especially on lexical and syntactic levels. In both dialects, in the case of syntactic interferences, we observe calques of many structures, for instance, changes in terms of government; ways of expressing age; structures with the cardinal numbers “two”, “three” and “four”; the ways of expressing nominal predicates and ways of expressing the temporal relations of frequency and repeatability. Such structures do not contribute to enriching the lexicon of the dialects with new lexemes, they do, however, indicate the dynamics of changes within them.

Interferencje składniowe w gwarach wyspowych (na przykładzie rosyjskiej gwary staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny na Syberii)

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie polskich interferencji składniowych w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców i analogicznych rosyjskich interferencji w polskiej gwarze wierszynian. Rosyjska gwara staroobrzędowców z regionu suwalsko-augustowskiego i polska gwara mieszkańców Wierszyny na Syberii są gwarami wyspowymi i podlegają interferencji ze strony języków otoczenia szczególnie na poziomie leksykalnym i składniowym. W gwarach staroobrzędowców i mieszkańców Wierszyny w przypadku interferencji składniowych możemy zauważyć kalkowanie wielu struktur, np. zmiany w zakresie związku rządu, wyrażanie wieku, konstrukcje z liczebnikami głównymi „dwa”, „trzy” i „cztery”, wyrażanie orzeczenia imiennego, wyrażanie relacji czasowej oznaczającej częstotliwość i powtarzalność. Konstrukcje te nie przyczyniają się do wzbogacenia zasobu leksykalnego gwar o nowe leksemy, ale wskazują na dynamikę zmian w badanych gwarach.

Keywords: Old Believers; Vershina; syntactic interference; isolated dialects; calque; bilingualism

Słowa kluczowe: staroobrzędowcy; Wierszyna; interferencja składniowa; gwara wyspowa; kalka językowa; bilingwizm

---

Dorota Paško-Konecniak, Nicolaus Copernicus University in Toruń
Correspondence: dorpas@umk.pl, dorotapasko@poczta.onet.pl

This work was financed within the grant project “Dokumentacja rosyjskiej gwary staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce – internetowa baza danych” from the National Science Centre (No. DEC-2011/01/B/HS2/00505).

Competing interests: No competing interests have been declared.